

INHOUDSOPGAVE

• Voorwoord	Pagina 2
• De basis	Pagina 3
• Harmoniseren met I, IV en V in de toonsoort C	Pagina 6
• Harmoniseren met I, IV en V in de toonsoorten D, F en G	Pagina 11
• Harmoniseren met I t/m VI	Pagina 17
• Harmoniseren in mineurtoonsoorten	Pagina 24
• Kerktoonsoorten (modi)	Pagina 30
• Modi: tips en trucs	Pagina 33
• Slot	Pagina 37
• Literatuurlijst	Pagina 38

VOORWOORD

Zoals het titelblad al aangeeft, is deze methode bedoeld als ondersteuning en stimulans voor het *improviseren* in het orgelonderwijs.

Het harmoniseren is immers de basis waarop later een improvisatie kan ontstaan. Helaas komt het maar al te vaak voor dat kinderen vanaf de eerste muziekles alleen het *reproduceren* van muziek leren d.m.v. het notenschrift, terwijl er nauwelijks of geen aandacht wordt besteed aan het ontwikkelen van eigen *creatieve* vermogens. Muziek komt zo altijd in de eerste plaats van buitenaf i.p.v. van binnen uit.

Veel organisten –vooral als ze actief zijn als kerkorganist- lopen er dan later tegenaan dat ze zonder bladmuziek weinig tot niets kunnen.

Op deze doelgroep is de methode allereerst gericht: de kerkorganist die al jaren speelt, maar zich eigenlijk nog nooit heeft verdiept in de wereld van de harmonie. Deze uitgave kan dan als een soort 'werkboek' worden gebruikt, om stap voor stap het harmoniseren onder de knie te krijgen.

Maar ook (jonge) kinderen kunnen prima met dit boek werken, mits ze dat onder begeleiding doen van een docent die zelf de materie goed beheerst.

De theoretische gedeelten kunnen dan eerst voor een deel worden overgeslagen, of door de docent worden vereenvoudigd.

Het boek is op de praktijk gericht, en werkt daarom met psalmen en gezangen.

De gezangen komen uit het Liedboek voor de kerken (1973) en worden afgekort met Lvk.

Uiteraard zijn er veel meer methodes verschenen op het gebied van harmoniseren, waarvan het boekje *'In goede harmonie'* van Bert Matter en Peter Molenaar wel het meest bekend is.

Dit boekje kan uitstekend als vervolg op deze methode gebruikt worden.

'In goede harmonie' is een echt 'doe-boek' en levert weinig theoretische kennis over het hoe en waarom van het harmoniseren; het is meer gericht op 'grepen'.

In deze uitgave gaat het juist om het krijgen van *inzicht* in de harmonieën; alleen dan begrijp je wat je speelt, en trouwens ook wat je leest.

Op deze plaats wil ik ook de methode 'The lost chord' van Stephen Taylor noemen; deze methode overlapt gedeeltelijk het materiaal dat in dit boek geboden wordt, maar gaat er vooral theoretisch veel dieper op in. Het is dan ook meer op de (semi-) professionele organist gericht.

Omdat zaken als wijde liggingen, uitkomend spelen e.d. in genoemde boeken uitgebreid aan bod komen, heb ik me hier beperkt tot de meest eenvoudige vorm: rechterhand drieklank, linkerhand basnoot.

In de literatuurlijst achterin is meer informatie te vinden over goed bruikbare boeken.

Ik wens de gebruikers van deze methode veel speelplezier toe, en hoop dat het mag bijdragen aan het creatief stijlvolle musiceren, met name in de eredienst.

December 2000 / Februari 2003 (tweede druk) / Februari 2005 (derde druk) / Maart 2006 (vierde druk i.s.m. Boeijenga Veenhuizen).

Sietze de Vries.

www.sietzedevries.nl

DE BASIS

De basis voor het harmoniseren is de drieklank.

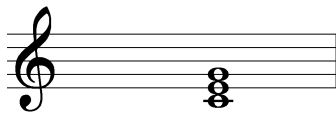
Een drieklank bestaat uit een grondtoon, waarop twee andere tonen gestapeld zijn.

Dit zijn respectievelijk de terts (3^e toon) en de kwint (5^e toon).

Deze tonen maken al deel uit van de zogenaamde boventonen van de grondtoon, en klinken daarom heel natuurlijk (consonant).

Hoe verder we van de drieklank verwijderd raken, hoe meer dissonant de samenklank wordt.

De drieklank van C ziet er als volgt uit:

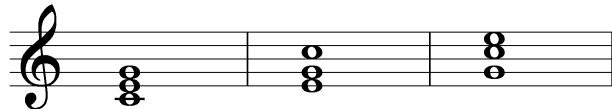

Dit is de zogenaamde 'grote' drieklank, de 'kleine' drieklanken komen verderop in het boek aan bod.

Een drieklank heeft drie liggingen, je kunt hem namelijk tweemaal omkeren.

Dit wil zeggen dat de plaats van de noten omgewisseld wordt.

Zo kun je de drieklank van C op drie manieren spelen:

We spreken van de grondligging, de sextligging (1^e omkering) en de kwartsextligging (2^e omkering).

***Oefen met je rechterhand de omkeringen van de drieklank van C over het hele klavier, heen en terug.
Probeer daarna hetzelfde met de drieklank van F en van G.***

Drieklanken van F en G:

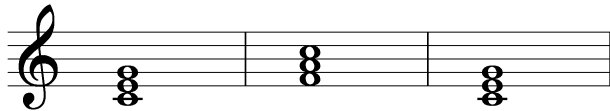
Je kunt drieklanken ook met elkaar verbinden.

Door formules met Romeinse cijfers te gebruiken, ontstaan er akkoordverbandingen.

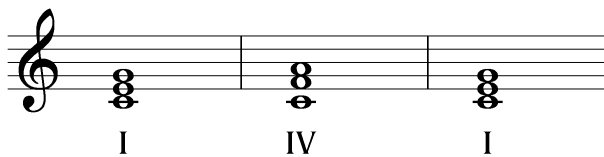
Uitgaande van de toonladder van C, noemen we de drieklank van C=I

De drieklank van F wordt dan natuurlijk IV.

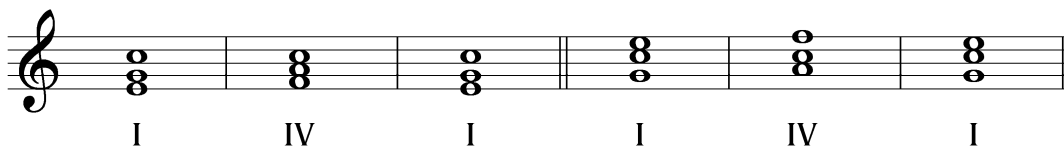
Als we dan I-IV-I willen spelen, ontstaat er dit:

Als we vervolgens de drieklank van F éénmaal omkeren naar beneden, ontstaat de volgende formule:

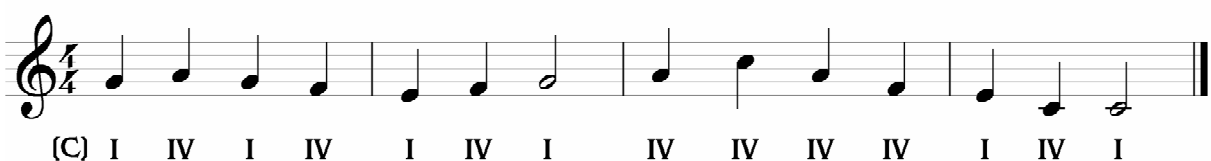
Maar ook onderstaande voorbeelden zijn I-IV-I; je kunt de drieklanken natuurlijk op allerlei manieren omkeren!

Het is dus erg belangrijk drieklanken en hun omkeringen te kennen en te herkennen.

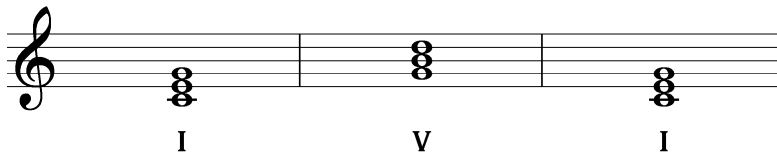
Zorg ook dat je altijd weet wat de grondtoon is, en waar die zich bevindt.

***Oefen zoveel mogelijk omkeringen van I-IV-I in de toonsoort C.
Een handig ezelsbruggetje: bij I-IV-I blijft de C steeds hetzelfde.
De linkerhand kan ook meedoen; deze speelt steeds de grondtoon van de drieklanken, dus C-F-C.
Ook bij omkeringen in de rechterhand blijft de linkerhand steeds hetzelfde!
Gebruik dezelfde vingers, dat voorkomt verwarring.
(bijvoorbeeld de pink van de linkerhand altijd op de C)
Probeer daarna de onderstaande melodie eens met de geoefende akkoorden te harmoniseren. De genoteerde melodie is steeds de bovenste noot van de drieklank.
De linkerhand speelt weer de C (I) of de F (IV).***

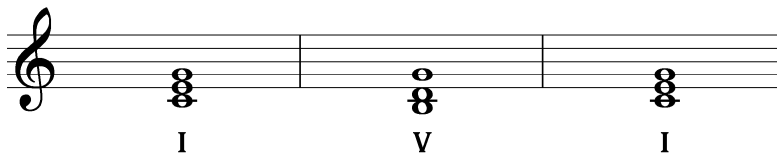

Een nieuwe formule: I-V-I.

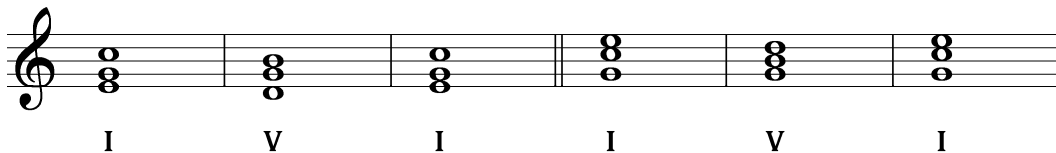
Uiteraard gaat het nu om de drieklanken van C (I) en G (V).
De akkoordverbinding komt er als volgt uit te zien:

Als we V tweemaal naar beneden omkeren ontstaat er:

Ook deze formule kunnen we weer in z'n geheel omkeren:

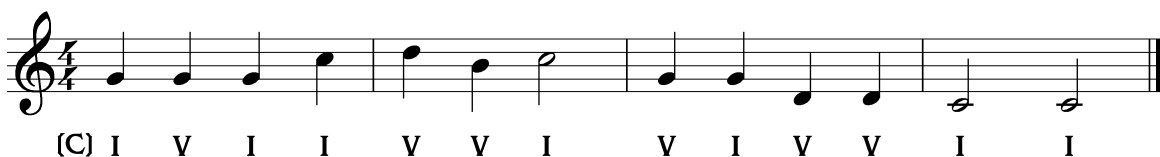

Oefen de omkeringen van I-V-I.

De linkerhand speelt nu uiteraard C (I) en G (V).

Ook hier weer een ezelsbruggetje: bij I-V-I in C blijft de G (de kwint) in de rechterhand steeds hetzelfde.

Probeer daarna het onderstaande voorbeeld met I en V te harmoniseren.

Uiteraard zijn er ook combinaties met I, IV en V te maken.

Omdat deze drie akkoorden de basis vormen van veel zettingen, kun je al een groot aantal liederen op deze manier harmoniseren.

Erg boeiend klinkt het nog niet, maar het begin van een eigen zetting is er!

Ook ontstaan er 'verboden' akkoordverbindingen, die we parallellen noemen.

Maar daarover gaan we ons later pas zorgen maken.

HARMONISEREN MET I, IV EN V IN DE TOONSOORT C

Nr.1: Psalm 81

The image shows three staves of musical notation in treble clef, representing the first three lines of a piece. Each staff has a series of notes and rests. Below each staff, Roman numerals indicate the chords for each measure. The first staff starts with a [C] and contains 11 measures. The second staff contains 10 measures. The third staff contains 11 measures, ending with a double bar line.

(C) I I IV V I IV V IV I IV V
I V IV V I I IV I IV I
I IV I IV I IV I IV I V I

Enkele belangrijke zaken:

- 1. Aan het begin van de harmonisatie staat steeds de toonsoort; in dit geval dus de [C]. Bedenk voor het spelen: C=I / F=IV / G=V***
- 2. Articuleer gelijk met de linker- en rechterhand. Niet rechts los spelen, en links gebonden, of andersom. Het beste kun je 'portato' spelen, d.w.z. de akkoorden nèt los van elkaar.***
- 3. Tellen, vooral aan het eind van regels! Houd de laatste noot van de regel drie tellen aan, dan één tel rust.***

Nr.2: LvK 449 'Du reines Licht'

(C) I I V I I I IV I
 I IV V I V IV I
 V I IV I I I V I
 I IV I IV I V I

Nr.3: Psalm 93

(C) V I IV I V IV I IV V I
 I IV I V I IV V I IV V
 I IV I IV I IV V I I V
 I V I IV I IV V I IV V

Nr.4: Psalm 1

(C) I IV V I I IV I IV V I
IV I IV I V IV I I IV I
V I IV I I I V I I IV I
I I IV I IV IV I IV I V
I V I IV I V IV I IV V
I IV V I I IV I IV V I

Bij de psalmen staat geen maatsoort, maar ze zijn wel vanuit een 'puls' gedacht.

Elke halve noot krijgt een slag die ongeveer 60 m.m. is (seconde). Vaak wordt dit in psalm- en liedboeken aangegeven met een 1 en daaronder een halve noot.

Veel gezangen kennen deze aanduiding ook, en een doorgesneden maat (2/2) kun je ook vaak in dit tempo nemen.

De maatsoort is, in combinatie met de ontstaanstijd van de melodie, een belangrijk gegeven voor het tempo.

Zo speel je een lied uit de romantische periode (19^e eeuw) in een drie- of vierkwartsmaat beduidend langzamer dan een psalm.

LvK 26, 290, 393 en 441 zijn voorbeelden van typisch romantische liederen, die niet te snel gezongen moeten worden.

Sommige voorreformatorische melodieën, zoals LvK 208, 253 of 278 kunnen juist wel weer veel sneller gespeeld en gezongen worden.

De maataanduiding en de ontstaanstijd zeggen vaak veel meer over het juiste tempo dan het notenbeeld.

Wees als begeleidend organist ook nooit alleen speler, maar ook zanger!

Nr.5: LvK 124: 'Het daghet in den Oosten'

Let op: in de eerste regel zie je dat je ook tijdens een melodienoot van drieklank kunt wisselen!

Musical notation for Nr.5: LvK 124: 'Het daghet in den Oosten'. The first staff shows a melody with chords: (C) I, I, V, I, IV, I-V, I, IV, I, IV, I, V, I. The second staff continues the melody with chords: I, IV, IV, V, I, IV, V, I, V, I, IV, V, I.

Nr.6: Psalm 21

Musical notation for Nr.6: Psalm 21. The first staff shows a melody with chords: (C) V, I, IV, I, IV, I, IV, I. The second staff continues the melody with chords: IV, I, IV, I, V, IV, V. The third staff continues the melody with chords: I, I, I, IV, I, V, I. The fourth staff continues the melody with chords: I, IV, IV, V, I, IV, V, I. The fifth staff continues the melody with chords: I, IV, IV, I, IV, I. The sixth staff continues the melody with chords: I, V, IV, I, V, I.

Nr.7: Psalm 68

Probeer nu zelf de juiste cijfers in te vullen onder de melodie van psalm 68. Probeer ook alternatieven uit; een G in de melodie kun je met zowel een I als een V harmoniseren, en een C met een I en een IV. Vooral bij repeterende melodienoten kun je zo enige variatie aanbrengen.

(C)

Probeer de tot nu toe geoefende liederen eens uit je hoofd te spelen. Let weer op de articulatie en het tellen!